

Vogel nieuws

Ornithologische nieuwsbrief
van het Instituut voor
Natuurbehoud

Nummer 3 mei 2002

In dit nummer

Editoriaal	2
De nieuwe broedvogelatlas voor Vlaanderen	4
Het Nederlandse atlasproject	9
Het broedseizoen 2001 in vogelvlucht	12
Resultaten van het BBV project	13
Visdieven in de Zeebrugse voorhaven	16
Een RECO in de schijnwerper	21
Websites	22
Broedvogelmonitoring in de Westkust	23

Broedvogels

Editoriaal

De tijd gaat snel. Na de start in juni 2001 is dit alweer het derde nummer van Vogelnieuws, de ornithologische nieuwsbrief van het Instituut voor Natuurbehoud. Ondertussen is ook het allerlaatste 'atlas-jaar' aangebroken en ongetwijfeld zal dit ook nu voorspoedig verlopen, ik duim alvast voor een schitterend voorjaar met mooie waarnemingen, interessante broedvogels en vooral veel zon en dit laatste vooral in de weekends! En na het broedseizoen een volledig opgevulde kaart van Vlaanderen!

Dat niet alleen in Vlaanderen wordt geïnventariseerd, wordt aangetoond door de bijdrage van onze Nederlandse collega's. In Nederland zitten ze nu in de schrijffase. Ook in Brussel en Wallonië wordt momenteel ijverig geïnventariseerd, meer daarover in de volgende nieuwsbrief.

Maar uiteraard wordt er meer gedaan dan alleen maar atlaswerk! De Bijzondere Broedvogels worden verder opgevolgd, het broedsucces van de Visdieven in Zeebrugge wordt onder de loupe genomen, in de Westhoek werd zo mogelijk nog grondiger geïnventariseerd dan in de rest van Vlaanderen en dit alles gebeurt nog steeds in belangrijke mate (niet alle projecten) door vrijwilligers, waarvan Frank De Scheemaeker van de regio Oostkust aan het woord komt. Het resultaat van dit alles is een groeiende en grondige kennis van de verspreiding en trends van vogels in Vlaanderen.

De toenemende stroom gegevens wordt door het Instituut omgezet in tal van beleidsadviezen, publicaties enz... Vooral de omzetting van ruwe informatie naar beleidsadviezen zorgt ervoor dat er aan deze gegevens een serieuze meerwaarde wordt gegeven. Net zoals de gegevens van de watervogeltelling erg belangrijk zijn geweest (en nog zijn!) bij de afbakening van Ramsar- en Vogelrichtlijngebieden, worden de broedvogelgegevens ook intensief gebruikt ter onderbouwing van soortbeschermingsprojecten, voor de afbakening van het Vlaams Ecologisch netwerk, maar ook voor een perceelsgerichte bescherming (aankoopdossiers). In deze context is het belangrijk te melden dat, na de vlotte start van Natuurpunt, ook met de Natuurpunt-Vogelwerkgroep goede contacten worden onderhouden. Dit is belangrijk om het verloop van verschillende (gemeenschappelijke) projecten te optimaliseren.

Tenslotte is er natuurlijk nog het internet waar de websites van plaatselijke vogelwerkgroepen pijlsnel ontstaan, groeien en steeds weer verbeteren. Enkele van deze sites worden hier alvast kort besproken.

Aan welk van deze projecten je ook meewerkt, uit naam van alle 'vogelaars' op het IN veel succes gewenst bij het veldwerk in 2002!

Glenn Vermeersch

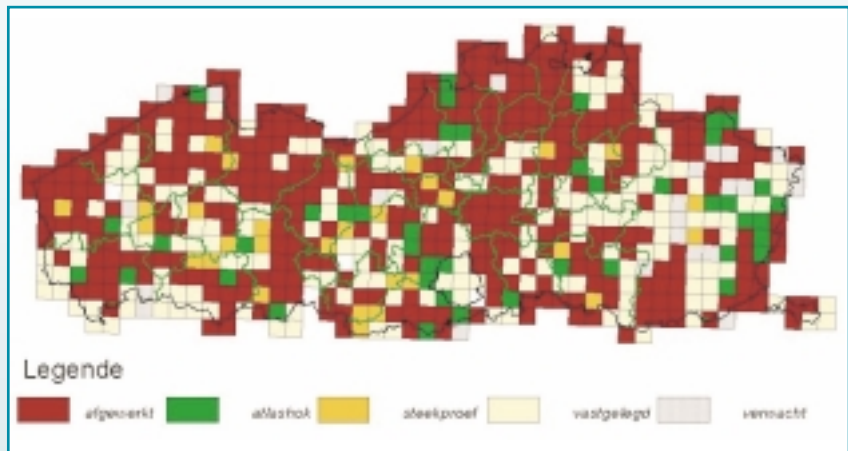
De nieuwe broedvogelatlas

Twee jaar voorbij

Inderdaad, we zijn ondertussen in het allerlaatste atlasjaar aanbeland! De voorbije twee jaren werd overal in Vlaanderen druk vergaderd, werden taakverdelingen opgesteld, hier en daar werd een hok opgesplitst en op enkele plaatsen werd zelfs gediscussieerd over wie een bepaald hok zou gaan 'doen'! Maar uiteindelijk is de planning voor 2001 toch zeer goed rondgeraakt zoals blijkt uit de verder getoonde resultaten.

Het is dan ook plezierig vast te stellen dat we nog steeds zeer goed op schema zitten. Gebieden die na het eerste atlasjaar nog wat achterstand hadden, hebben deze nu bijna helemaal ingehaald. Hoewel ook nu nog ingevulde formulieren van het voorbije jaar blijven toekomen, is de stand van zaken zoals weergegeven op Figuur 1 toch wel zo goed als volledig. Je ziet dat hier ook de categorie 'verwacht' aan werd toegevoegd. Deze slaat op atlashokken waarvan via de RECO's werd vernomen dat deze reeds deels of volledig zijn afgewerkt, maar dat de formulieren en kaarten later zouden volgen.

Algemeen kunnen we stellen dat er voor dit laatste atlasjaar nog een 200-tal hokken overblijven waarin men nog moet beginnen. Verder zijn er nog een aantal waar ofwel het steekproefhokgedeelte ofwel het atlashok nog dient afgewerkt te worden. Een hele opgave, maar zeker haalbaar aangezien het voorbije jaar 198 hokken volledig werden afgewerkt. Nog

Figuur 1 : Stand van zaken van het Atlasproject dd maart 2002.

één jaar deze inspanning herhalen en we zijn rond net zoals onze noordburen waarvan je het (succes-) verhaal verder in deze nieuwsbrief kan lezen!

Toch ook wat knelpunten

"Zijn er dan helemaal geen problemen?", hoor ik U vragen. Toch wel uiteraard, maar ze zijn gelukkig niet zo groot!

'Probleemgebieden'

Vooreerst zijn er een aantal hokken waar ook nu nog geen vrijwilligers voor gevonden zijn. Het zijn er weliswaar niet veel: slechts een 5-tal. Deze hokken kunnen in grote mate toch nog worden geïnventariseerd na organisatie van enkele gerichte excursies. Dit is een bijkomende, maar belangrijke taak voor de regionale coördinatoren!

Verder zijn er nog enkele kleine onduidelijkheden wat betreft planning in sommige regio's, maar ook deze worden nu snel opgelost. Jammer genoeg is er wel zeker 1 atlashok dat niet zal kunnen geïnventariseerd worden, meerbepaald het hok rond het militair domein van Leopoldsburg waar bepaalde Vlaamse politici wel eens over de omheining plegen te klimmen, maar waar voor vogelkijkers geen toelating kan verleend worden! Uiteraard kan

wel een gedeeltelijke soortenlijst worden opgesteld voor dit hok, maar het steekproefhokgedeelte zal hier zeker wegvallen.

Kaarten terugsturen aub!

Een belangrijk knelpunt is ook het feit dat van vrij vele atlashokken, hoewel ze afgewerkt zijn en de formulieren werden opgestuurd, de A0-kaarten niet worden meegestuurd. Dit is jammer om verschillende redenen: het heeft heel wat tijd, moeite, maar ook gewoon geld gekost om deze af te drukken en de puntgegevens die erop worden aangeduid zijn van onschatbare waarde op het vlak van allerlei natuurbeleidsbeleidsdomeinen, soortbeschermingsplannen, afbakening van Europese beschermingszones enz.... Vandaar dus een oproep om deze kaarten zoals gevraagd mee op te sturen met de formulieren en in de mate van het mogelijke de gevraagde soorten erop aan te duiden. Normaal gezien zou je er overigens twee moeten hebben gekregen, eentje terugsturen is meer dan voldoende!

En wat met Brussel?

Sommigen hebben me al de vraag gesteld wat er in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gebeurt met de gegevens. Ook daar is men reeds vergoed met de inventarisaties in het kader van een nieuwe

voor Vlaanderen

Brusselse atlas. Met de coördinator Jean-Paul Jacob werden twee jaar geleden al afspraken gemaakt om deze gegevens te kunnen integreren in onze atlas, zij het met een paar kleine aanpassingen wat betreft de gevolgde methodiek.

De vorige nieuwsbrief...

In de vorige broedvogel-nieuwsbrief (nummer 1 van Vogelnieuws) werd ook al aangehaald dat er problemen konden ontstaan wat betreft de interpretatie van waarnemingen van doortrekkende soorten als Tapuit, Paapje enz... Ook het probleem rond foeragerende meeuwensoorten, Blauwe Reigers en kraaiachtigen werd besproken. Deze knelpunten werden in het voorbije atlasjaar 2001 gevoelig minder genoteerd, maar ze blijven uiteraard wel belangrijk!

Resultaten

Na het overzicht en de verplichte opsomming van de knelpunten is het nu hoog tijd om weer eens wat resultaten te tonen! En ze mogen gezien worden, want op basis van 2/3 van Vlaanderen geïnventariseerd, worden de kaarten en dichtheidskaarten alsmaar duidelijker!

Toch een paar woordjes uitleg bij de twee kaarttypes die getoond worden.

Eerst en vooral zijn er de stilaan bekende verspreidingskaartjes. Deze zijn ondertussen gebaseerd op 429 ingevoerde atlashokken, een heel pak meer dus dan vorig jaar! De methode hier is dezelfde gebleven met dat verschil dat nu ook de losse waarnemingen werden toegevoegd (groene bolletjes). Verder wordt gewerkt met de in de atlasmethode beschreven broedzekerheidscategorieën. De losse waarnemingen worden in de databank steeds gescheiden gehouden van de 'vaste' gegevens, dwz de gegevens verzameld voor een volledig hok volgens de atlasmethode. Een overzicht van alle losse waarnemingen per regio wordt ook bezorgd aan de respectievelijke coördinatoren zodat zij deze eens kunnen inkijken en hier en daar eventueel controleren en/of corrigeren.

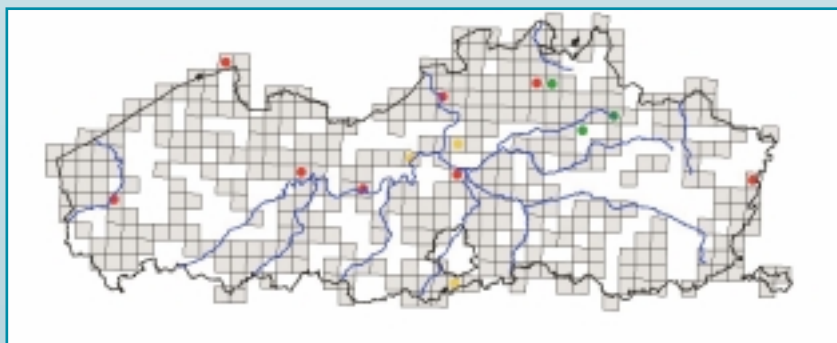
De getoonde **dichtheidskaartjes** zijn, net als de verspreidingskaarten overigens, nog lang niet definitief! We zijn nog volop bezig met het experimenteren welke onderliggende methode het meest geschikt is om deze aan te maken. Hierbij steunen we in grote mate op de ervaringen van anderen en dan meer specifiek op deze van de Nederlanders aangezien wij zoals gezegd de atlasmethode op hun atlasproject hebben gebaseerd. Voorlopig wordt gewerkt met een interpolatietechniek waarbij op basis

van aan- of afwezigheid in een steekproefhok, wordt geïnterpoleerd naar de tussenliggende niet-steekproefhokjes. In vele gevallen levert dit opvallende resultaten zoals bijvoorbeeld bij de verder aangehaalde Gele Kwikstaart. Het spreekt echter voor zich dat voor dergelijke interpolatiekaarten werkelijk alle Vlaamse steekproefhokjes dienen ingevoerd te zijn om een echt duidelijk beeld te verkrijgen.

De legende bij deze kaartjes varieert van 0-1 en geeft dus een soort kans om de betreffende soort in een bepaald gebied aan te treffen. Hoe roder, hoe meer de soort werd aange troffen tijdens het steekproefhok-onderzoek!

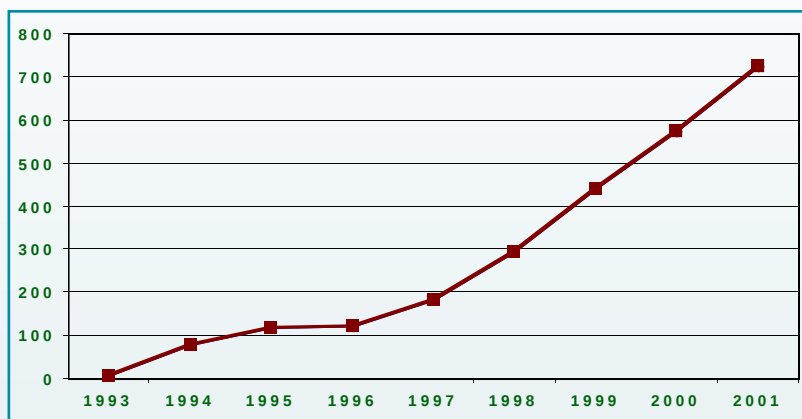
Aalscholver

De Aalscholver broedt ondertussen verspreid over geheel Vlaanderen. Figuur 2 geeft een verspreidingskaartje typisch voor een kolonievogel: relatief weinig broedplaatsen, maar zoals uit Figuur 3 blijkt, gaat het de Aalscholver wel voor de wind, al meer dan 700 broedparen in 2001! Niet alle kolonies werden al geïnventariseerd in het kader van het atlasproject. De grafiek is dan ook voor een groot deel gebaseerd op gegevens van het Bijzondere Broedvogels project.

Figuur 2 : Voorlopige verspreidingskaart van de Aalscholver.

Atlashekken ingevoerd in de databank
 mogelijk broedend   waarschijnlijk broedend   zeker broedend
 losse waarnemingen, waarschijnlijk of zeker broedend

Figuur 3 : Aantalsontwikkeling (= broedparen) van de Aalscholver in Vlaanderen sinds 1993.

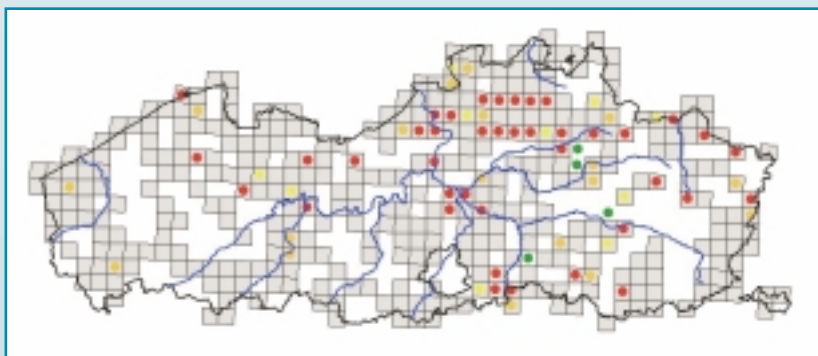
Tafeleend

De Tafeleend doet het vrij goed in Vlaanderen. Tijdens de inventarisaties voor de atlas van Devillers et al. (1973-1977) werd hun totale aantal in Vlaanderen nog geschat op 190 broedparen. Momenteel beschikken we al over 190 zekere broedparen en enkele belangrijke gebieden (waaronder het vijvergebied Midden-Limburg) moeten nog geïnventariseerd worden. Het is dan ook zeker

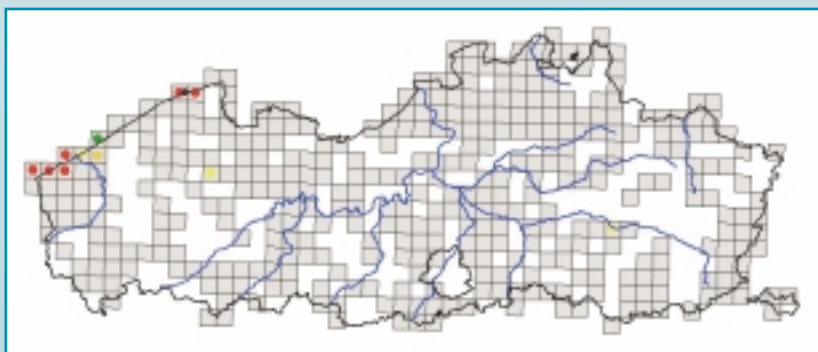
dat het totale aantal heel wat hoger zal gaan uitkomen. De belangrijkste concentraties worden aangetroffen in de Antwerpse en Limburgse Kempen, langs de grote rivieren, vijvercomplexen in de Dijlevallei en de regio Brussel en in het vijvergebied Midden-Limburg.

Kuifleeuwerik

Hoelang broedt de Kuifleeuwerik nog in Vlaanderen? Die trieste vraag moe-

Figuur 4 : Voorlopige verspreiding van de Tafeleend.

Figuur 5 : Voorlopige verspreiding van de Kuifleeuwerik.

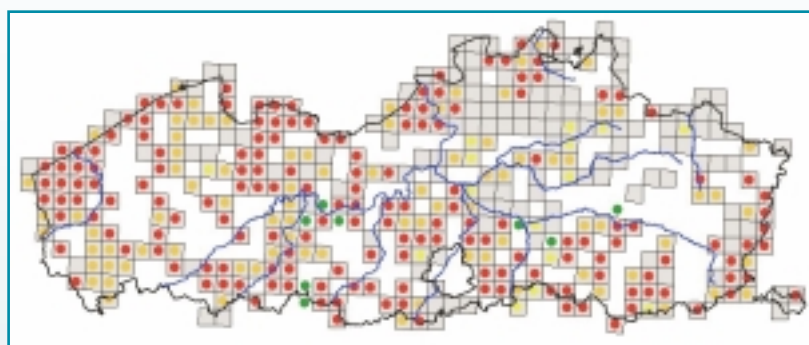
ten we ons toch stilaan gaan stellen! Vroegere verspreidingskernen zoals deze in Limburg (Lommel) zijn ondertussen totaal verdwenen en de soort is nu strikt beperkt tot de kuststreek. Slechts 13 broedparen werden tot nu toe doorgegeven. Het totale aantal zal wel wat hoger gaan uitkomen, maar de afname zet zich nog steeds door. Deze van oorsprong Mediterrane soort schijnt zich dus, in vergelijking met andere zuiderse soorten, niet langer te kunnen handhaven in Vlaanderen. Ook ten tijde van de vorige atlas werden de voormalige vestigingen in stedelijk milieu reeds verlaten.

Gele Kwikstaart

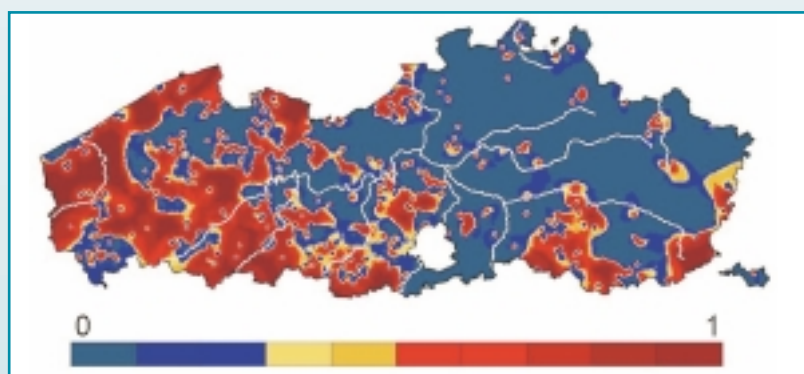
De huidige (voorlopige) verspreiding van de Gele Kwikstaart in Vlaanderen lijkt nog wel enigszins op deze van de vorige atlas, maar toch valt hier reeds de verdere afname op zoals bijvoorbeeld in het noorden van Limburg. Wanneer we dan de voorlopige dichtheidskaart eens bekijken, valt op dat de soort opvallend meer vertegenwoordigd is in West- en Oost-Vlaanderen en het zuiden van Vlaams-Brabant en Limburg. Elders en in bijvoorbeeld zowat de hele provincie Antwerpen is de soort lang niet algemeen te noemen. Nu gelden net als ten tijde van de vorige atlas dezelfde oorzaken: grondwaterverlaging en het gebruik van herbiciden in de landbouw behoren zeker tot de belangrijkste.

Braamsluiper

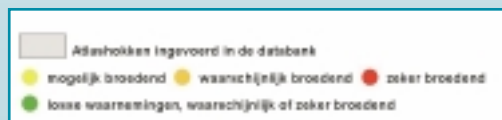
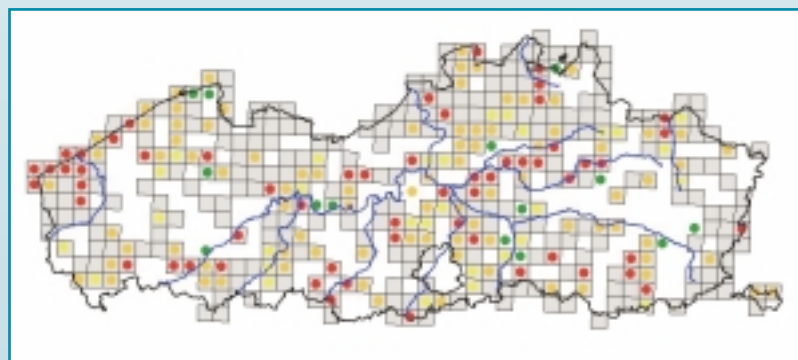
De Braamsluiper is een soort waarvan het niet eenvoudig is de voorlopige kaarten in te schatten. Nochtans bereiken ons vanuit zo goed als alle regio's berichten dat de soort sterk zou achteruit gaan en uit de dichtheidskaart blijkt alvast dat, uitgenomen in de wijde omgeving van Lier en Mechelen en in de duinen, de soort nergens echt in hoge relatieve dichtheden voorkomt. Anderzijds moet deze dichtheidskaart met de

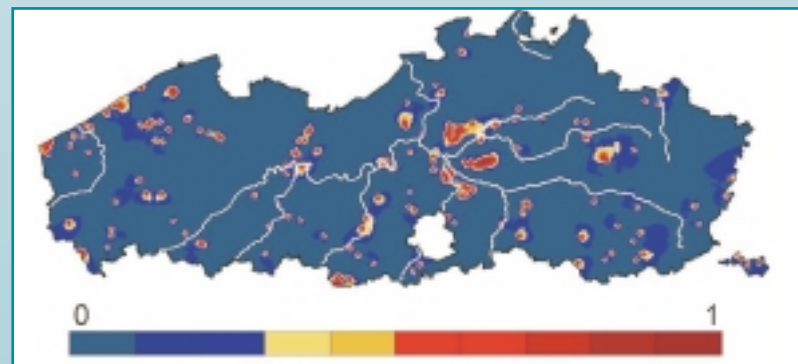
Figuur 6 : Voorlopige verspreiding van de Gele Kwikstaart.

Figuur 7 : Voorlopige dichtheidskaart van de Gele Kwikstaart.

Figuur 8 (boven) en 9 : Voorlopige verspreidings en dichtheidskaart van de Braamsluiper.

nodige voorzichtigheid beoordeeld worden en is het zeker wachten tot na dit laatste atlasjaar vooraleer dit alles echt duidelijk zal zijn. Het is tevens zo dat, zoals voor vele van onze trekvogels, de kans dat ze wordt waargenomen tijdens het steekproefhokonderzoek kleiner is dan bij een standvogel en dit zeker gedurende de eerste ronde (1 april – 15 mei).

Roodborsttapuit

Ten opzichte van de vorige atlas vonden er enkele kleine verschuivingen plaats in de verspreiding van de Roodborsttapuit in Vlaanderen. De grote kerngebieden zijn gebleven: Antwerpse en Limburgse Kempen, de duinengordel, de vallei van de Grote Nete en plaatselijk in de Demervallei, maar ook het krekengebied van Noord-Oost-Vlaanderen. Buiten deze kerngebieden is deze soort erg zeldzaam. De soort is bijna verdwenen uit grote gebieden in Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant (in 1973-1977 werden nog hoge dichtheden gehaald in het Leuvense, Lubbeek, Rotselaar enz...). Zeker geen algemeen positief beeld dus van de Roodborsttapuit hoewel hij zich in andere gebieden in toenemende mate lijkt aangepast te hebben aan de intensivering van de landbouw.

Havik

Een duidelijk positieve noot om het resultaatengedeelte mee af te sluiten! De Havik doet het net als vele andere roofvogelsoorten in Vlaanderen uitstekend! De uitbreiding in westelijke richting was al enige tijd bekend, maar nu wordt ze voor het eerst ook duidelijk geïllustreerd aan de hand van een verspreidingskaart. Zowat alle grotere boscomplexen in het oosten van Vlaanderen zijn ingenomen en in toenemende mate worden Haviken nu ook in kleinere bossen aangetroffen, tot in West-Vlaanderen toe! Uitkijken dus voor deze soort want na de baltsperiode (vooral maart-april) wordt het bijzonder moeilijk om ze nog te vinden

Een nieuwsbrief is uiteraard te beperkt om echt diep in te gaan op de huidige verspreiding van de besproken soorten en in de uiteindelijke atlas zullen we ons dan ook baseren op grondige analyses van de verzamelde gegevens in combinatie met allerlei informatie beschikbaar in een Geografisch Informatie Systeem (GIS). Op die manier moet het mogelijk zijn voor vele soorten tot een grondige beschrijving van de (voorkeurs)habitats en bodems en eventuele oorzaken van voor- dan wel achteruitgang te komen.

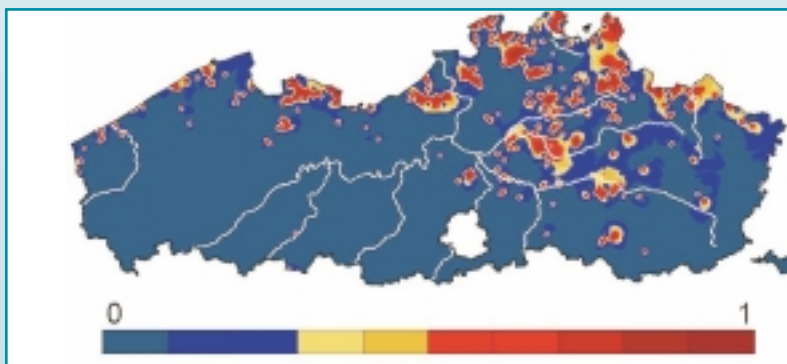
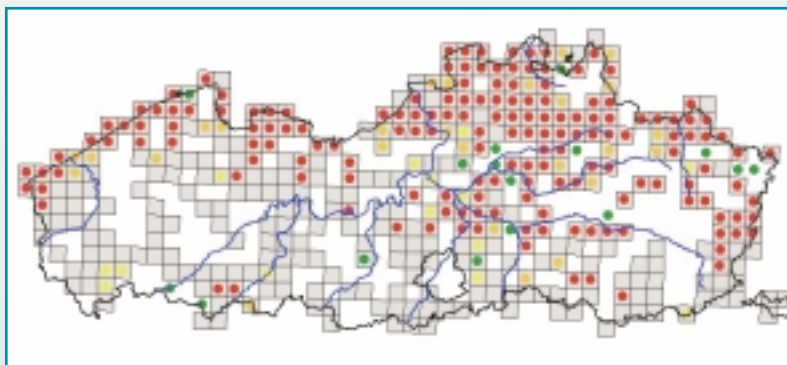
Tot slot....

Uiteraard ook na dit tweede jaar een woord van dank aan alle vrijwillige medewerkers en dat zijn er nog meer dan na het eerste jaar! Al de geleverde inspanningen werpen meer en meer hun vruchten af: de kaarten krijgen vorm, de kaart van Vlaanderen geraakt opgevuld, kortom: het zit er bijna op. Nog dit ene jaar tot een goed einde brengen en we kunnen beginnen werken aan de definitieve atlas.

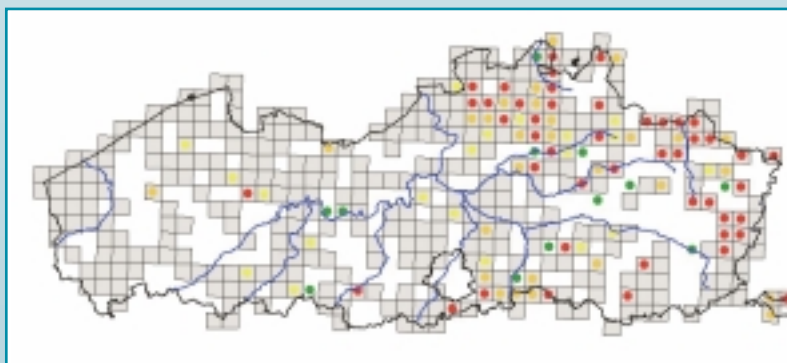
Indien er tijdens het veldwerk problemen zouden opduiken of je denkt niet rond te geraken, meld dit dan aub zo snel mogelijk aan je coördinator of aan het Instituut. Op die manier kan hopelijk nog worden ingesprongen. Maar waarschijnlijk zal dat in de meeste gevallen niet nodig zijn en hoop ik dus dat iedereen zijn/haar vastgelegde hok ook werkelijk volledig zal afwerken. Veel succes in ieder geval!

Je vindt omtrent de website nog wat extra informatie in de kadertekst, maar voor extra info zoals wie inventariseert in een van je buurhokken of een heel pak extra verspreidings- en dichtheidskaarten, verwijs ik naar <http://www.instnat.be/broedvogels/>, ondertussen toch ook al goed voor zo'n 50.000 bezoekers! Voor allerlei vragen kan je ook steeds met mij contact opnemen op het Instituut (tel: 02/558.18.26, e-mail: glenn.vermeersch@instnat.be).

Glenn Vermeersch

Figuur 10 en 11 : Voorlopige verspreidings- en dichtheidskaart van de Roodborsttapuit.

Figuur 12 : Voorlopige verspreiding van de Havik.

Het atlasproject in Nederland is klaar : en nu de zuiderburen!

Tegen het eind van dit jaar moet ie uitkomen, de Nieuwe Nederlandse Broedvogelatlas. Vanaf 1998 is er door een leger vrijwilligers, een flinke club regionale coördinatoren (super-vrijwilligers!) en enkele SOVON-personeelsleden gewerkt om het atlasproject tot een succes te maken. En, het moet gezegd, het lijkt erop dat zulks aardig gelukt is.

Opzet en uitvoering

De in Nederland gehanteerde methode is vrijwel gelijk aan de Vlaamse. De belangrijkste onderdelen zijn dus het telwerk in de proefvlakken binnen het vijftienvierkante kilometer metende atlasblok en het verkrijgen van een zo volledig mogelijk soortenlijst per blok.

In totaal zijn er in Nederland 1676 atlasblokken onderzocht. Gemiddeld werden per blok 78 waarschijnlijk of zeker broedende soorten vastgesteld. Dat is een stijging van zes soorten ten opzichte van het oude atlasproject, waarvoor het veldwerk werd uitgevoerd van 1973 tot en met 1977. Dat toch flink hogere aantal soorten valt deels te verklaren uit het feit dat dit maal meer aandacht is besteed aan verwilderde gedomesticeerde soorten als Soepeend en Stadsduif. Daarnaast valt op dat juist soorten als Kleine Bonte Specht en Appelvink, die door de ervaren vogelaars wat eerder worden opgemerkt, vaak in de plus zitten. Dat heeft zeker van doen met de kwantitatieve groei van de kwalitatief goede broedvogelinventariseerders, hetgeen weer een gevolg van de jarenlange opgedane ervaring in de SOVON-monitoringprojecten. Toch laat dit alles onverlet dat in veel gevallen een reële toename van het aantal soorten te bespeuren valt. Vaak wordt dit veroorzaakt door het op leeftijd komen van de hoeveelheid opgaand groen, terwijl in een aantal blokken ook zaken als (natte) natuurontwikkeling en een natuurlijker bosbeheer een rol spelen.

De kaarten

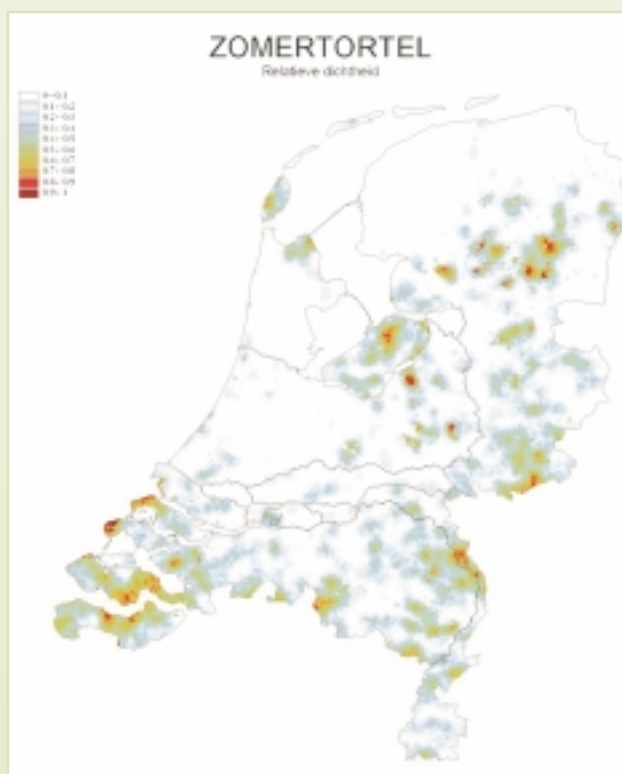
In de atlas zullen een kleine 600 kaarten worden afgedrukt (dat mag dus met recht een atlas heten!). Per soort worden -indien relevant- kaarten van voorkomen en broedzekerheid, relatieve dichtheid of aantalschatting per blok en verandering in de presentie ten opzichte van de oude atlas gepresenteerd. Het is van groot belang dat van letterlijk alle atlasblokken een goed overzicht bij elkaar wordt geteld. Elk matig geteld blok valt op de kaarten immers genadeloos door de mand! In Nederland kostte het vooral moeite om een aantal blokken in stedelijk gebied en open agrarische 'steppe' geteld te krijgen. We hebben hier wat telwekkenden georganiseerd waar een aantal enthousiaste atlassers, die hun eigen gebied al volledig hadden uitgekamd, nog eens een meer dan welkome bijdrage geleverd hebben. Met deze en nog wat aanvullende acties is het ons gelukt om die akelige laatste witte vlekken van de kaarten te vegen.

Enkele voorbeelden

Nu we het definitieve kaartmateriaal in handen hebben is pas goed te zien welke schatten aan informatie het atlasproject oplevert. Om vast in de juiste atlas-sfeer te komen hier wat voorbeelden van verschillende Nederlandse atlaskaarten.

Zomertortel, relatieve dichtheidskaart

Sommige kaartbeelden kwamen ook voor de doorgewinterde SOVON-medewerkers als een verrassing. Zo wisten we wel dat het de Zomertortel de laatste jaren niet echt voor de wind gaat, maar de relatieve dichtheidskaart schetst een onverwacht somber beeld. Kennelijk zijn er nog slechts enkele regio's met een behoorlijke dichtheid aan Zomertortels, te weten Zuidwest-Drenthe, Oost-Flevoland, Noordoost Limburg en Zeeland. Uit liefst 320 atlasblokken, vooral in het noorden

Figuur 1 : Zomertortel, relatieve dichtheidskaart.

en westen, is de soort ten opzichte van de vorige atlas verdwenen. Ook het feit dat in slechts 229 atlasblokken (17% van alle blokken) meer dan tien paren werden gemeld, spreekt boekdelen over deze tot voor kort in grote delen van het land gewone soort. Overigens betekent een witte vlek op de relatieve dichtheidskaart nog niet, dat ter plaatse geen enkele Tortelduif voorkomt. Op deze kaart worden immers alleen de tijdens het steekproefonderzoek gemelde data weergegeven. Wel is duidelijk dat de dichtheid in het gros van die witte gebieden miniem is.

De eerste Vlaamse gegevens wijzen ook op een krimp in de verspreiding en lagere aantallen ten opzichte van de oude Belgische atlas. We zijn benieuwd of het uiteindelijke beeld er net zo dramatisch uit gaat zien als dat in Nederland.

Groene Specht, veranderingskaart

De Groene Specht ontbreekt als broedvogel in het Noorden en Noordwesten van Nederland. De veranderingskaart geeft treffend weer dat er sinds midden jaren zeventig sprake is van contractie op de noordoostelijke zandgronden, terwijl op de klei van het Zuidwesten en het zuidelijk rivierengebied een flinke uitbreiding van de verspreiding te bespeuren valt.

Noord-Brabant en Limburg waren al goed bezet en daarin is geen verandering gekomen.

De negatieve trend in het noorden

heeft vermoedelijk van doen met de aan de zure regen gelieerde afname van de Rode Bosmier, een belangrijke prooi-soort. Het gekke is dat we die afname op de Noord-Brabantse zandgronden en, gezien de voorlopige dichtheidskaart- in het aangrenzend deel van Vlaanderen niet terugzien. In Vlaanderen lijkt de soort het op zandgronden nog altijd beter te doen dan op de klei, terwijl in Nederland de situatie eerder andersom is. Wel

breidt het verspreidingsgebied zich in het aan Zeeland grenzende deel van Vlaanderen wat uit. Wat er nu precies allemaal speelt bij de Groene Specht is zeker nog niet helder, maar boeiend is het wel!

Roodborsttapuit, schatkaart

Bij de Roodborsttapuit zien we in Nederland ook weer een groot verschil in populatieontwikkeling: de soort neemt flink af in Zuid-Limburg, het rivierengebied en het noordoosten, terwijl het verspreidingsgebied in de Delta en westelijk Noord-Brabant recent juist weer is uitgebreid. Hier vestigt de soort zich steeds vaker in doorsnee cultuurlandschap, vaak gebieden die eerder na de nodige verkavelingen verlaten waren. Opvallend is dat van deze trend boven de grote rivieren nog niets valt te bespeuren; hier is de Roodborsttapuit nog een exclusieve soort van duinen, heide en lokaal ouderwets kleinschalig landelijk gebied.

De eerste Vlaamse atlasresultaten wijzen op een goede stand in de aan Zeeland, Noord-Brabant en Nederlands Noord-Limburg grenzende gebieden, terwijl de situatie er verder zuidwaarts minder zonnig uitziet. Dat levert dus het opmerkelijk

Figuur 2 : Groene Specht, veranderingskaart.

beeld op dat de soort het in beide landen in de grensstreek goed doet, en verder landinwaarts een stuk minder. Voorwaar een ontwikkeling die de nodige vragen oproept. Wellicht kunnen we die straks samen beantwoorden?

Succes is een keuze

SOVON hoopt van harte dat het laatste veldjaar van het Vlaamse atlasproject het gewenste resultaat op zal leveren. We zijn immers net zelf weer met onze neus op het belang en de waarde van goede atlasgegevens geweest. Nu het Vlaamse atlasproject al zover gevorderd is, moet het vast mogelijk zijn om de zaak dit veldseizoen compleet te krijgen. SOVON wenst alle medewerkers, ook (juist!) diegenen in de op het eerste gezicht minder interessante gebieden, alle succes toe. Ga ervoor!

Jan-Willem Vergeer

SOVON Vogelonderzoek Nederland
Coördinator Atlasproject

Figuur 3 : Roodborsttapuit, schatkaart

Even uw aandacht voor.....de Houtsnip!

Hoe zou het met de Houtsnip gaan in Vlaanderen? Zonder hierbij een verspreidingskaart te tonen, lijkt het er alvast op dat de soort zich nog weet uit te breiden. Een populatieschatting in 1989-1991 kwam voor Vlaanderen uit op 143-665 broedparen. Momenteel zijn er in het kader van het atlasproject vooral gegevens uit Limburg, Antwerpen en Vlaams-Brabant, maar ook enkele geïsoleerde gevallen uit het zuiden van Oost-Vlaanderen.

Het is echter niet alleen een erg moeilijk te inventariseren soort, ook het bepalen van de exacte aantallen is zo goed als onmogelijk en werd binnen de atlasmethode dan ook niet gevraagd.

Nochtans hier nog even een overzicht waar je zoal Houtsnippen zou kunnen verwachten en de vraag er dit seizoen nog eens goed op te letten, want de soort komt waarschijnlijk op heel wat plaatsen voor waar ze vooralsnog over het hoofd werd gezien.

Het belangrijkste biotoop wordt gevormd door vochtig loofbos met een goed ontwikkelde ondergroei, een dikke humuslaag en hier en daar eventueel bronnetjes of modderige plekken. Open plekken en brede dreeven in dergelijke bossen zijn belangrijk tijdens de baltsperiode (februari-mei, vooral in de avondschemering). De bossen waar gebroed wordt zijn over het algemeen ook vrij groot (in Vlaanderen > 50 ha). Dergelijke biotopen vertegenwoordigen waarschijnlijk zo'n 80% van de Vlaamse Houtsnippopulatie. Inventarisaties hebben echter aangetoond dat de Houtsnip ook op minder evidente plekken kan worden aangetroffen. Zo heeft de soort in Limburg ook oude naaldbhoutbestanden met diffuse loofhoutbegroeiing gekoloniseerd daar waar er in de onmiddellijke omgeving ook vochtige biotopen gelegen waren. In Oost-Vlaanderen werd de soort ook broedend vastgesteld in als hakhout beheerde, kleinere loofbosjes. In enkele gebieden in

Nederland worden Houtsnippen ook gemeld uit vochtige heideterreinen met verspreide, kleine loofbosjes. Er wordt wel bijvermeld dat de dichtheden er dermate laag liggen dat het erg moeilijk wordt om de soort vast te stellen omdat het baltsen veel minder uitgesproken is dan in gebieden met hogere dichtheden.

Het is reeds aangehaald, het baltsen vindt vooral 's avonds plaats in de periode februari-juli. Het is echter niet evident te voorspellen welke avonden het meest geschikt zijn! En in gebieden waar men weet dat de soort broedt, is deze zeker niet elke avond te horen. Relatief zachte, vochtige, windstille avonden schijnen de voorkeur te genieten. Het probleem bij de balts is ook dat mannetjes dikwijls baltsen zonder dat er noodzakelijk een vrouwtje aanwezig is, maar ook dat één mannetje meerdere vrouwtjes kan hebben. Verder vliegen tijdens het baltsen in gebieden met hoge dichtheden meerdere mannetjes kriskras door elkaars territoria! Je ziet het, broedzekerheden en aantallen bepalen bij de Houtsnip is niet bepaald eenvoudig!

Maar denk dus niet te gauw dat Houtsnippen niet aanwezig zullen zijn in je hok en trek er 's avonds een op uit in potentieel geschikte gebieden. Wie de baltsroep al eens gehoord heeft, zal deze zeker niet gauw vergeten: een opeenvolging van knorrende geluidjes, afgewisseld met erg hoge tonen.

Het broedseizoen 2001 in vogelvlucht

- De winter 2000-2001 was weer bijzonder nat en nagenoeg vorstvrij. Dit heeft een positief effect gehad op tal van soorten. **IJsvogel** bereikte zelden geziene dichtheden, **Blauwe Reiger** ging alweer fors vooruit, de **Grote Gele Kwikstaart** slaagt erin nog verder op te rukken, maar ongetwijfeld zijn er nog veel meer soorten die hiervan profiteren, niet in het minst ook zuiderse soorten als **Graszanger** en **Cetti's Zanger** die, net als jaren geleden, terug in flinke en toenemende aantallen worden aangetroffen, vooral in de kuststreek, maar her en der ook al in het binnenland!
- **Wulpen** rukken op in beekvalleien in Vlaams-Brabant. Het is al enkele jaren aan de gang en het verschijnsel zet zich blijkbaar door, zo bijvoorbeeld in de Getevallei.
- Gaan er in de toekomst weer **Visarenden** broeden in Vlaanderen? Gelet op de uitbreiding in andere Europese landen en gesterkt door het succesverhaal van de **Slechtvalk**, besloot de FIR (Fonds voor de Instandhouding van Roofvogels) over te gaan tot het plaatsen van nestpalen in enkele potentieel geschikte gebieden in Limburg. Wat er ook gebeurt, ze zullen zich moeten haasten, willen ze nog in de atlas worden besproken!
- De **Buidelmees** doet het dan weer minder goed. Na een opmars die begon in 1988 (2bp) en een hoogtepunt bereikte halfweg de jaren '90 (16bp), zijn de aantallen ondertussen terug wat ingekrompen en blijven er nog een 5-tal broedparen over in Vlaanderen.
- Ook de **Kramsvogel** verdwijnt stilaan terug uit Vlaanderen. De soort trekt zich duidelijk meer en meer terug in oostelijke richting.
- Anders is het gesteld met de **Kleine Zilverreiger**! Er werden in 2001 al 20 broedparen geteld waarvan 19 in het Zwin en 1 in de provincie Limburg, meteen ook het eerste geval in het binnenland. Benieuwd of er dit jaar nog gaan volgen, hou alvast de bestaande **Blauwe Reiger** kolonies goed in de gaten!
- Het was algemeen gezien een goed jaar voor reigerachtigen met behoorlijk wat broedgevallen van **Wouwaapje** en **Roerdomp** en hoewel er nog steeds geen broedgeval van de **Grote Zilverreiger** werd vastgesteld, groeit de hoop dat het toch echt wel voor één van de komende jaren zal zijn!
- Verrassend was ook het broedgeval van een **Stormmeeuw** op de Antwerpse Linkerschelde-oever. Dit geval wordt toegevoegd aan de reeds bekende binnenland vestigingen in de provincie Limburg.
- De uitgestelde werken aan het Deurganckdok in Antwerpen en de erbij horende opspuitingen, leverden plots een bijzonder groot en geschikt habitat op voor soorten als **Kluut** en **Strandplevier**. Beiden kwamen in 2001 dan ook in flinke aantallen tot broeden!
- Is de **Grauwe Klauwier** uitgestorven in Vlaanderen? Velen zullen 'ja' antwoorden, maar o.a. een koppel in het Leuvense bewees dat sporadische vestigingen voorlopig nog steeds mogelijk zijn! Nog geen reden tot juichen uiteraard, maar we moeten deze soort toch zeker nog niet volledig afschrijven!

Over Roeken, Nijlganzen en Roerdompen: resultaten van het BBV project

Inleiding

Het Bijzondere Broedvogels Vlaanderen-project of BBV heeft als doel gebiedsdekkende gegevens te verzamelen over een zestigtal broedvogels, zowel over aantallen als over de ligging van de territoria. De soorten behoren tot drie groepen: zeldzamere en/of kwetsbare soorten, kolonievogels en verwilderde uitheemse vogels, de zgn. "exoten". Ondertussen is dit project al aan haar negende jaar toe. Dit zou ons moeten toelaten om over de populatietrends van deze vogels duidelijke uitspraken te doen. Gaan ze vooruit, achteruit, fluctueren ze? Zijn er verschillen in trends tussen regio's? Zijn er grote verschuivingen in verspreiding?

Door het broedvogelatlasproject is in een aantal regio's het BBV-project een beetje op de achtergrond gekomen, om begrijpelijke redenen: veel vrijwilligers concentreren zich op het atlaswerk. Het is immers van het allergrootste belang dat we dit project binnen drie broedseizoenen rondkrijgen! Tijd, maar vooral 'mankracht' om gedurende elk van de drie atlasjaren de resterende regio-opervlakke op BBV-soorten te inventariseren is er nog nauwelijks. Dit is op

zich niet zo'n probleem, gezien we de atlasjaren zullen beschouwen als een weerspiegeling van de situatie voor de jaren 2000-2002 samen. De gegevens van regio's die er toch in slaagden om hun volledige grondgebied elk jaar te blijven bekijken, kunnen hier gebruikt worden om eventuele sterke fluctuaties op te sporen en de drie-jaren situatie hiermee te verfijnen (b.v. voor sommige kolonievogels of vorstgevoelige soorten).

In dit artikeltje is het de bedoeling van elke BBV-soortgroep enkele resultaten te geven. Gezien nog niet alles volledig analyseerbaar in de databank zit (er moet o.a. nog flink gedigitaliseerd worden), beperken we ons voorlopig tot voorbeelden van aantals- en verspreidingstrends van enkele regio's. Ze geven echter een goed idee van wat dan op Vlaams niveau uit de gegevens kan gehaald worden!

Kolonievogels doen het goed

De populaties van de meeste koloniebroeders nemen toe. Er is een stijging van de kolonies van Blauwe Reiger, van Aalscholver (van 70 broedparen in 1994 tot 617 broedparen in 2000 en het neemt nog steeds

toe), terwijl o.a. ook de Zilvermeeuw, Kleine Mantelmeeuw en de verschillende sternensoorten toenemen of goed standhouden (zie artikel van Jeroen Van Waeyenberghe in deze nieuwsbrief).

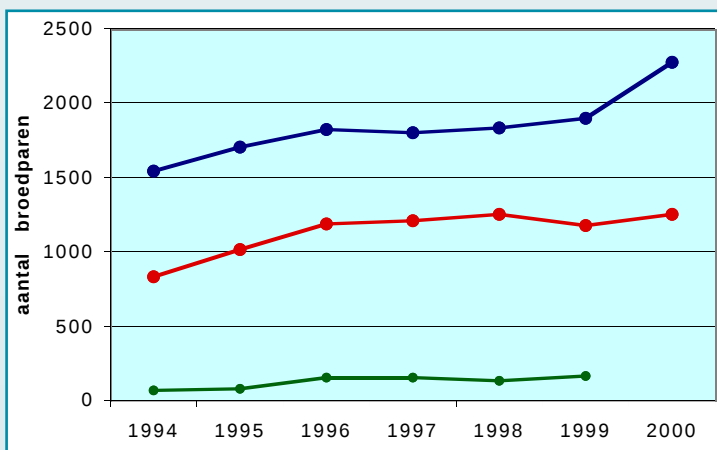
Als concreet voorbeeld geven we hier de populatietrend van de Roek vanaf 1994 tot en met 2000 (of 1999), in drie zones. We kozen hiervoor de Voorkempen, Limburg, en Zuid-West-Vlaanderen, waar de kolonies geteld worden door resp. H. Voet en P. Maes en medewerkers van regio Limburg, o.a. F. Verstraeten (coördinator J. Gabriels & L. Beyen voor kolonievogels), en van regio Zuid-West-Vlaanderen, o.a. M. Lagae en D. Derdeyn (coördinator Luc Vandeghinste).

Het populatieverloop in de drie zones is te zien in Figuur 1, de cijfers per jaar en per zone in Tabel 1. De drie grafieken tonen een stijgend verloop, alhoewel de aantallen soms licht schommelen. Opvallend is de stijging in Zuid-West-Vlaanderen tussen 1995 en 1996 en de toch iets sterkere schommelingen. In de Voorkempen en Limburg is er een lichte vermindering in resp. 1997 en 1999. Wat de cijfers aantonen is dat het, wat de aantallen betreft, (voorlopig) goed lijkt te gaan met de Roek.

Een verklaring voor de demografie van de Roek zal misschien gevonden worden wanneer we rekening houden met het aantal kolonies, hun individuele grootte, broedsucces, mogelijke influx van de omgeving, grootte en/of mogelijke isolatie van het gebied (dus zonder de 'artificiële'

jaar	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
V-Kempen	1540	1700	1825	1798	1836	1896	2279
Limburg	825	1014	1185	1205	1250	1171	1248
ZW-VI	67	71	155	149	132	166	GG

Tabel 1 : Totale aantallen voor de Roek per jaar en per gebied van 1994 tot en met 2000 (1999)

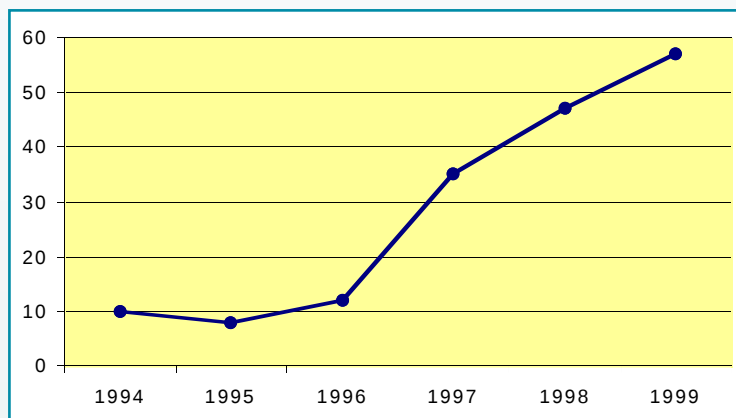

Figuur 1: Populatietoename van de Roek, *Corvus frugilegus* in de Voorkempen (boven), in Limburg (midden) voor de periode 1994-2000 en in Zuid-West-Vlaanderen (onder) in 1994-1999.

Figuur 2: Verspreiding van broedparen van de Nijlgans in de regio Mechelen in 1995, 1997 en 1999.

Figuur 3: Aantalsevolutie van de Nijlgans (*Alopochen aegyptiacus*) van 1994 tot en met 1999 in de regio Mechelen.

regiogrenzen), kortom, met echte ecologische factoren die hier een rol kunnen spelen. Dit is een soort analyse die in de toekomst met deze gegevens kan uitgevoerd worden.

Exoten zitten in de lift

De toename van de verschillende exotensoorten in Vlaanderen (en in de ons omliggende gebieden) blijft zich doorzetten. De Nijlgans, waarvan de Vlaamse populatie momenteel geschat wordt op een 500 broedparen, is hier een duidelijk voorbeeld van. In 1994 werden een 40-tal broedparen geteld (minimum aantal, de populatie was allicht al wat hoger)! Regio Mechelen was toen, naast Leuven en Limburg, één van de regio's met hogere aantallen. In de andere Vlaamse regio's waren er telkens hoogstens enkele broedparen. Momenteel is de Nijlgans in de meeste regio's aan het toenemen. Vooral in het Brussels Gewest is deze soort al vele jaren sterk in ontwikkeling. In 1994 was de populatie er zelfs al bijna even hoog als in heel Vlaanderen, nl. 27-30 broedparen (geg. D. Vangeluwe). Dit heeft zeker een invloed gehad op de omringende regio's.

We illustreren hier de evolutie van zowel aantalsstijging als verspreiding van de Nijlgans als broedvogel van 1994-1999 in de Mechelse regio. De gegevens werden verzameld door de medewerkers van Regio Mechelen (coördinator Willy Beullens).

De populatie van de soort nam er toe van 10 broedparen in 1994 tot 57 broedparen in 1999 (zie Figuren 2 en 3).

Voor de periode tussen 1995 en 1999 werd de toenemende verspreiding van de soort in de regio om de twee jaar in kaart gebracht. Het is duidelijk dat de Nijlgans vanuit een klein aantal gebieden in 1995 nu broedvogel is geworden in een groot deel van de

regio. In Regio Limburg nam de Nijlgans toe eveneens van 10 broedparen in 1994 tot...56 broedparen in 1999! Ook in de Kempen neemt de soort zeer snel in aantal toe.

Roerdompen: goed nieuws?

Vanaf de tweede helft van de jaren '80 stortte de broedpopulatie van deze soort, toen al volledig beperkt tot Limburg, volledig in elkaar. Van 60 tot amper 10 territoria (dus niet noodzakelijk geslaagde broedgevallen) in 1994. In 1995 en 1996 bleven de aantallen laag, maar was er een heel lichte toename met resp. 7 en 8 territoria. De broedgebieden bleven echter beperkt tot het Vijvergebied van Midden-Limburg en het noordoosten van de provincie. Wat gebeurde er sindsdien? Een overzichtje van de periode 1997-2001 (gegevens tot nu toe ontvangen, ook via het atlasproject) vind je in Tabel 2. Wegens de expliciete vraag van de regio-coördinatoren (J. Gabriels en I. Ledegen) om de preciese lokaties niet bekend te maken, beperken we ons tot het aantal lokaliteiten per provincie.

De Roerdompen blijven dus voorlopig standhouden, alhoewel we nog niet weten in hoeverre het broedsucces voldoende groot is om langzaam weer een grotere populatie uit te bouwen.

Jaar	Provincie	Aantal lokaliteiten	Aantal bp of territoria
1997	Limburg	4	4
1998	Limburg	3	3
1999	Limburg	4	4
2000	Limburg	5	6
2001	Limburg	8	9
	Antwerpen	1	1

Tabel 2 : Aantal lokaliteiten per provincie en per jaar en broedparen en territoria van de Roerdomp, *Botaurus stellaris* in Vlaanderen

De Nijlgans plant zich bijzonder snel voort in Vlaanderen!

BBV en de website

Alhoewel we nog niet alle gegevens binnen hebben, komt er binnenkort een update van de BBV-website (momenteel te vinden vanop de startpagina van het atlasproject : www.instnat.be/broedvogels). Er zal een lijst van de BBV-soorten aanklik-

baar zijn zodat je in een tabel kunt zien welke informatie van de periode 1997-1999 (en 2000-2001) al beschikbaar is (aantal per soort per regio per jaar). Op die manier moet je niet te veel op je honger blijven zitten in afwachting van het volgende BBV-rapport.

Nu werp ik mij weer op de databank om jullie dit rapport zo snel mogelijk te kunnen bezorgen! En nogmaals hartelijk dank aan alle vrijwillige veldmedewerkers die dit project blijven ondersteunen!

Anny Anselin

Website atlasproject blijft uitbreiden!

Vorig jaar reeds werd de website rond het atlasproject aangehaald bij de bespreking van enkele sites. Ondertussen is er echter weer heel wat veranderd! Door de verdere toestroom van de gegevens was de tijd ook rijp om een raadpleegbare databank online te zetten. Dat betekent dat alle gegevens die nu in de Access-databank worden ingevoerd nog dezelfde nacht worden doorgestuurd naar de website. Je kan hier nu zoeken op soortniveau, maar ook op regionaal niveau. Wil je dus weten in welke regio's een bepaalde soort voorkomt of wat de aantallen per regio zijn of wil je weten welke soorten in een bepaalde regio reeds met zekerheid werden vastgesteld enz... klik gewoon op het hierbij getoonde icoontje!

Maar dit is zeker niet de enige nieuwigheid in vergelijking met de voorgaande nieuwsbrief.

Ondertussen zijn al een 80-tal verspreidingskaarten beschikbaar, werd de hokverdelingskaart verder verfijnd enz... Ook gegevens van andere vogel-projecten op het IN kunnen in toenemende mate geraadpleegd worden. Binnenkort volgt alvast ook nog een flinke uitbreiding van het project Bijzondere Broedvogels! Voor dit alles dus één adres: www.instnat.be/broedvogels

Broedsucces van stern en in de Zeebrugge voorhaven

Inleiding

Sinds 1997 wordt door het Instituut voor Natuurbehoud (IN) in de Voorhaven te Zeebrugge broedbiologisch onderzoek naar stern en en meeuwen uitgevoerd in het kader van het onderzoeksprogramma "Duurzaam Beheer van de Noordzee: structurele en functionele biodiversiteit van Noordzee ecosystemen (1997-2001)". Sinds dit jaar wordt dit programma opgevolgd door het project Trophos (Hogere trophische niveaus in de Zuidelijke Noordzee: monitoring, biologische interacties en verspreiding, 2002-2005). De algemene doelstelling van dit onderzoek is de bepaling van kwaliteit en kwantiteit van de reproductie van deze groepen van vogels, m.a.w. "Wat is de conditie van de broedpopulaties van stern en en meeuwen in de Voorhaven van Zeebrugge?".

Eén van de zaken die hierbij door het IN en haar vrijwillige medewerkers bepaald wordt, is het broedsucces van deze kustbroedvogels. In dit stuk wordt toegelicht waarom en hoe dit broedsucces bepaald wordt. Hierbij wordt enkel dieper ingegaan op de gegevens voor de Visdief (*Sterna hirundo*).

Waarom, wat en hoe het broedsucces meten?

Waarom?

Het broedsucces van een kolonie geeft de reproductieve output van de soort op een bepaalde locatie weer. Deze parameter is het resultaat van een aantal factoren die de omstandigheden waarin er jongen grootgebracht werden beïnvloeden. Factoren zoals voedselbeschikbaarheid, predatie, weersomstandigheden, overstroming, verontreiniging en verstoring kunnen het broedsucces immers sterk beïnvloeden. Daardoor geeft deze parameter een weerspiegeling van de toestand waarin de broedplaats, de foerageergebieden en de algemene conditie

van de kolonie zich op dat moment bevinden.

De bepaling van deze parameter is dan ook een krachtige instrument om de levensvatbaarheid van de kolonie te achterhalen. Door daarnaast ook een aantal andere parameters te bepalen kunnen de factoren die het broedsucces positief of negatief beïnvloeden aangeduid worden. De resultaten maken inzichtelijk in welk stadium van het broedseizoen zich eventueel problemen voordoen. Wanneer het broedsucces laag is door bijvoorbeeld predatie kan daarvoor een gepaste beheersmaatregel worden uitgedacht.

Wat?

Het broedsucces kan opgesplitst worden in twee deelaspecten, met name het uitkomst- en uitvliagsucces, waarbij het broedsucces de figuurlijke som is van beide.

Het uitkomstsucces wordt als volgt gedefinieerd: het aandeel van de eieren dat uitgekomen is tegenover het totaal aantal waargenomen eieren. Een andere manier om het uitkomstsucces voor te stellen is het aantal uitgekomen eieren tegenover de gekende legfels. Het uitkomstsucces wordt vooral bepaald door predatiedruk, overstromingen, dode embryo's, onbevuchte eieren en verstoring. De oorzaken voor het niet uitkomen kan in een aantal categorieën worden ingedeeld zoals predatie, ei stuk door onbekende redenen, ei verdwenen, nest verdwenen of ondergestoven of weggespoeld, ei stuk door onderzoeker en eieren niet uitgekomen om onbekende redenen.

Het uitvliagsucces wordt gedefinieerd als het aantal uitgevlogen jongen tegenover het aantal nesten. Ook kan men het beschouwen als het aantal jongen die uitvliegt tegenover het totale aantal gelegde eieren. Het lot van de kuikens kon grofweg in drie categorieën ingedeeld worden nl. uitgevlogen, gestorven en gepredeerd. Of de kuikens al dan niet vliegvlug worden hangt af van tal van factoren zoals weersomstandighe-

den, voedselbeschikbaarheid, predatie, pollutanten en ziekten. Tal van factoren hebben dus een impact op het uitkomst- en het uitvliagsucces.

Hoe?

Vanaf het moment dat de vogels regelmatig op de broedplaatsen gaan neerzitten en het maken van nestkuiltes wordt vastgesteld, worden de broedterreinen in Zeebrugge regelmatig gecontroleerd op de aanwezigheid van eieren. De datum waarop de eieren voor het eerst worden aangetroffen in het nest wordt genoteerd. De nesten worden gemarkeerd met een (bamboe-) stok waaraan een etiket hangt met het nestnummer. Met onuitwisbare inkt worden de eieren gemarkeerd door op de top van elk ei het ei- en/of nestnummer te schrijven, zodat nadien bepaald kan worden welk ei gepredeerd of uitgekomen is. De gemarkeerde nesten worden op regelmatige tijdstippen gecontroleerd. Alle mogelijke informatie over het lot van de eieren wordt genoteerd. Op die manier is het mogelijk om de eieren en nesten te blijven volgen en zo zaken zoals het uitkomst- en broedsucces van de gemarkeerde nesten te bepalen.

Op bepaalde locaties worden enclosures geplaatst rondom concentraties van gemarkeerde nesten. Deze methode wordt toegepast om de jongen van semi-nestvlinders op een vaste locatie te houden zodat ze tot het uitvliegen teruggevonden en gemakkelijk geobserveerd kunnen worden. Een enclosure bestaat uit het plaatsen van kippengaas, van ongeveer 50 cm hoog, vastgemaakt aan houten palen, rondom een aantal nesten. Onderaan het gaas wordt aan de binnenzijde damp-schermfolie bevestigd van 20 cm hoogte om te voorkomen dat kuikens zich zouden beschadigen aan het gaas. Het kippengaas dient enkele cm ingegraven te zijn om te vermijden dat kuikens ontsnappen. Maximaal éénmaal per 2 à 3 dagen en minimaal éénmaal per week worden de kuikens in de enclo-

overzicht van enkele resultaten van de Visdief

sures gecontroleerd. Jongen die bij controle op een leeftijd van 20 dagen of ouder zijn verdwenen, worden als uitgevlogen beschouwd, indien ze op jongere leeftijd niet meer worden teruggevonden worden ze als 'verdwenen' genoteerd. In de meeste gevallen betekent dit dat ze gepredeerd zijn. De enclosuremethode wordt in meerdere Europese kolonies gebruikt en de gegevens zijn dus direct vergelijkbaar.

Resultaten

Vergelijking met andere kolonies

Het broedsucces van de Visdief in de Zeebrugse voorhaven wordt sinds 1997 opgevolgd met behulp van enclosures. Met uitzondering van 2000 was het broedsucces zeer hoog en schommelde tussen 1,2 en 1,4 uitgevlogen kuikens per nest (Tabel 1). Tijdens het broedseizoen in 2000 groeide de kuikens aan een normale snelheid. Ondanks het feit dat het uitkomstsucces hoog lag, was het uiteindelijke broedsucces zeer laag in vergelijking met de andere jaren als gevolg van zeer slechte weersomstandigheden tijdens de kuikenfase. Na verschillende dagen met stormachtig weer en veel regen kregen de oudervogels het moeilijk om voldoende voedsel voor hun kroost te vinden en stierven veel kuikens van de honger.

Indien de broedresultaten voor de Visdief in Zeebrugge vergeleken wordt met andere Europese kolonies, heeft deze kolonie een zeer hoge jongenproductie ondanks het feit dat in Zeebrugge een relatief lage legselgrootte en uitkomstsucces wordt vastgesteld (Tabel 1). De goede reproductieve output van de kolonie te Zeebrugge is hoofdzakelijk het gevolg van de lage kuikensterfte, wat wijst op de hoge voedselbeschikbaarheid voor deze sternensoort. Dit is mogelijk ten dele het gevolg van het feit dat deze soort gebruik maakt van de aanwezigheid van ferries die de haven van Zeebrugge frequent binnen en buiten varen. Visdieven

foerageren namelijk in soms grote groepen achter deze ferries omdat voornamelijk bij het manoeuvreren pelagische vis door het opwellende water beter beschikbaar wordt. Maar ook het hoge broedsucces bij de andere soorten zoals Dwergstern (*Sterna albifrons*), Zilvermeeuw (*Larus argentatus*) en Kleine Mantelmeeuw (*Larus graellsii*), die in Zeebrugge broeden, duiden op algemeen goede voedselomstandigheden voor pelagische viseters in de Belgische mariene wateren. Dit wordt ook bevestigd door de exponentiële groei van de broedvogelaantallen voor deze soorten nadat een uitgestrekte oppervlakte aan geschikt broedhabitat beschikbaar kwam als resultaat van de uitbreiding van het havengebied (zie Vogelnieuws Broedvogels nr.1 2001). De reproductieve output van een kolonie kan van jaar tot jaar soms sterk verschillen en is in sommige gevallen zelfs nihil. Bij de kolonie in Baltrum in de Waddenzee fluctueert het broedsucces tussen 0,3 en 1,8 uitgevlogen kuikens per paar voor de onderzochte periode (Tabel 1). Voor de periode 1993-1995 was in de

kolonie Trischen zelfs geen enkel ei uit de enclosure uitgekomen. Plaatselijke extreme omstandigheden zoals overstroming van de broedplaats of massale predatie door bijvoorbeeld ratten, kunnen immers leiden tot een sterk verlaagd broedsucces.

Verschillen tussen deelkolonies

Binnen een kolonie wordt het broedsucces ook bepaald door zeer lokale omstandigheden. Door plaatsing van enclosures bij deelkolonies kunnen de verschillen in broedsucces binnen deze deelkolonies onderzocht worden.

In 1998 varieerde het aantal uitgevlogen jongen per enclosure sterk: van slechts 0,04 tot 1,8 juvenielen/nest (Tabel 2). Dit verschil is voornamelijk terug te brengen tot de hoge mate van predatie door Zilvermeeuwen op de plaats waar enclosure IV zicht bevindt. Een verschijnsel dat op deze plaats ook al in 1997 was vastgesteld. Deze deelkolonie van de Visdief bevond zich immers vlak naast een belangrijke broedplaats van Kleine Mantelmeeuwen en Zilvermeeuwen.

Kolonie	Jaar	Nbroedparen (in enclosure)	Legselgrootte (# eieren)	Uitkomstsuc- ces (%)	Uitvlegsu- cces (%)	Broedsucces (# uitgevlogen jongen/paar)
Griend	1993	25	2.5 (62)	87	24	0.5
	1994	21	2.6 (55)	80	39	0.8
	1995	23	2.6 (60)	82	31	0.7
Baltrum	1993	18	2.9 (53)	87	37	0.9
	1994	22	2.9 (64)	92	68	1.8
	1995	16	2.9 (47)	83	9	0.3
Minsener Oudeoog	1993	21	2.7 (56)	88	0	0.0
	1994	25	2.9 (73)	96	47	1.3
	1995	18	2.9 (52)	96	48	1.3
Trischen	1993	35	1.5 (50)	0	0	0.0
	1994	33	2.4 (79)	0	0	0.0
	1995	35	1.1 (39)	0	0	0.0
Zeebrugge	1997	78	2.4 (185)	78	50	1.2
	1998	185	2.5 (466)	77	61	1.2
	1999	90	2.5 (230)	78	67	1.3
	2000	52	2.3 (121)	91	37	0.8
	2001	35	2.3 (82)	80	74	1.4

Tabel 1 : Algemeen overzicht van de resultaten van de broedparameters van de Visdief in de voorhaven van Zeebrugge (1997-2001) vergeleken met kolonies uit de Waddenzee in Duitsland en Nederland (1993-1995).

	N	% gestorven	% gepredeerd	% verdwenen	N uitgevlogen	Uitvliagsucces (%)
1 ^{ste} kuiken	36	0	0	6	34	94
2 ^{de} kuiken	27	15	0	4	22	81
3 ^{de} kuiken	40	40	5	2	21	53
totaal	103	19,4	1,9	3,9	77	75

Tabel 3. De relatie tussen uitvliagsucces en legvolgorde bij drie-legsels in Zeebrugge voor het broedseizoen 1998, met aanduiding van het aantal jongen, het percentage gestorven, gepredeerde en verdwenen jongen, het aantal uitgevlogen jongen en het uitvliagsucces.

Uit eigen waarnemingen blijkt dat bijna uitsluitend de laatste meeuwensoort verantwoordelijk is voor deze predatie. Eénmaal de ouders niet meer permanent op het nest de kuikens bewaken, werden de kuikens die al rond konden lopen in de enclosure één voor één het slachtoffer van predatie door grote meeuwen. De vegetatie was er immers ook niet dens waardoor het voor een luchtpredator vrij gemakkelijk is om de kuikens in het vizier te krijgen. Ook buiten de enclosure werden bijna geen vliegvlugge kuikens aangetroffen.

In 1999 was het uitvliagsucces in enclosure A lager dan de andere enclosures ondanks het feit dat in

deze enclosure het hoogste uitkomst-succes (2,46 uitgekomen jongen/nest) werd gemeten (Tabel 2). De helft van de jongen bereikten in enclosure A immers het vliegvlug stadium niet.

Relatie met andere broedparameters

Verschillende van de broedparameters zoals legselgrootte, legvolgorde of legdatum kunnen een invloed hebben op het uiteindelijke broedsucces. Als voorbeeld wordt de relatie tussen het uitvliagsucces en de legvolgorde bij legsels met drie eieren aangehaald. Het uitvliagsucces van deze kuikens is duidelijk verschillend waarbij het aantal derde kuikens dat uivliegt zeer laag is (53%) in vergelijking met het tweede (81%) en voornamelijk het kuiken dat bij een legsel met drie eieren als eerste uit het ei is

gekomen (94%) (Tabel 3). Bij drie-legsels blijkt het derde kuiken dus een veel lagere overlevingskans te hebben, iets wat in andere kolonies ook al werd vastgesteld.

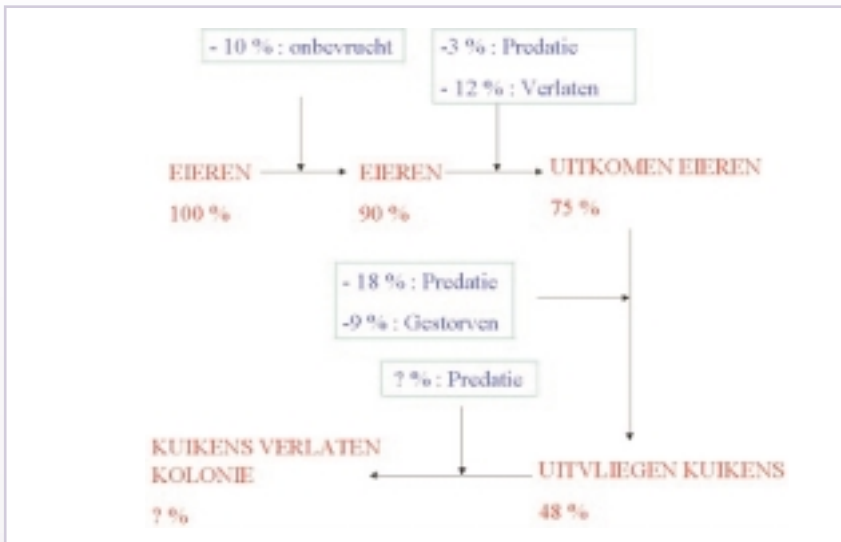
Van ei tot uitvliegen

Om een idee te geven waar in de loop van de broedcyclus de "potentiële" jongen verdwijnen en hoeveel procent van de gelegde eieren in een kolonie uiteindelijk leiden tot het uitvliegen van de kuikens zijn de gegevens uit de enclosures voor het broedseizoen 1998 van de Visdief in Zeebrugge schematisch weergegeven (Figuur 1). Als men het totale aantal gelegde eieren als 100 % beschouwd gaat op basis van literatuurgegevens al ± 10 % van de eieren verloren omdat ze genetische afwijkingen vertonen of gewoonweg niet bevrucht zijn. Vervolgens wordt ongeveer ± 3 % gepredeerd en ± 12 % verlaten alvorens de eieren uitkomen. Wat neerkomt op ongeveer 75 % van de gelegde eieren die daadwerkelijk uitkomen. Van deze kuikens wordt 18 % gepredeerd en sterft 9 %, zodat uiteindelijk 48 % uitvliegt (1,20 jongen per nest).

Uit onderzoek in Zeebrugge is gebleken dat na het uitvliegen nog kuikens gepredeerd kunnen worden. Maar hoeveel procent van de kuikens de kolonie uiteindelijk verlaat is moeilijk in te schatten. Sterke predatie kan optreden op het moment dat kuikens net vliegvlug zijn, en dus nog niet in staat zijn om een luchtpredator zoals

Jaar	Deelkolonie	N legsels	Legselgrootte (N eieren)	Uitkomst-succes (N uitgekomen kuikens/nest)	% niet-vliegvlug	% dood	% gepredeerd	% verdwenen	Uitvliagsucces (N uitgevlogen kuikens/nest)
1998	I	70	2,43 (170)	1,60	19,81	11,32	2,83	5,66	1,21
	II	47	2,66 (125)	2,38	25,47	17,92	1,89	5,66	1,89
	III	23	2,48 (36)	2,22	7,54	6,60	0,00	0,94	1,87
	IV	46	2,58 (118)	2,02	83,96	9,43	74,53	0,00	0,04
1999	A	13	2,76 (36)	2,46	50	31,25	18,75		1,23
	B	38	2,47 (94)	1,74	25,76	--	--	--	1,26
	C	21	2,52 (33)	2,10	34,09	--	--	--	1,38
	D	18	2,61 (47)	2,17	30,77	--	--	--	1,42

Tabel 2. Het broedsucces in de deelkolonies van Zeebrugge in 1998 en 1999 uitgedrukt in uitkomst- en uitvliagsucces met daarnaast aanduiding van het aantal legsels, de legselgrootte, het aantal eieren, het procentueel aantal niet-vliegvlugge jongen, indien gekend onderverdeeld in het procentueel aantal gepredeerde, gestorven en verdwenen jongen.

Figuur 1. Schematisch overzicht van het verdwijnen van de "potentiële" jongen van het ei tot verlaten van de kolonie in Zeebrugge met aanduiding van de oorzaken van de verdwijning, gebaseerd op resultaten van de Visdief in broedseizoen 1998.

de Zilvermeeuw te ontwijken. Zo werd na het broedseizoen 1998 gezocht naar braakballen met Visdiefresten op de rust- en broedplaatsen van de grote meeuwen. De vleugels van de kuikens van de Visdief bleven duidelijk als onverteerde resten in de braakballen achter. Na meting van deze vleugels bleken vooral vleugels tussen de 160 en 200 mm bij deze resten te zitten. Door omrekening kan een frequentiedistributie bekomen worden van de leeftijden van de Visdieven gepredeerd door de grote meeuwen (Figuur 2). Hierbij zien we dat vooral kuikens tussen 22 en 26 dagen opgegeten werden. Dit is het moment waarop de kuikens van de Visdief vliegvlug worden. Daarnaast hebben we in het broedseizoen 2000 ook kunnen constateren dat door het regenachtige weer en de harde wind aan het einde van het seizoen nog relatief veel grote jongen gestorven zijn. Er werden buiten de enclosure geringe individuen gevonden die de enclosure al hadden verlaten en dus al als vliegvlug werden beschouwd. Deze kuikens waren sterk vermagerd. Een combinatie van onderkoeling en slechte foerageeromstandigheden is hiervan de oor-

zaak. Ook bij de kolonies van Visdieven in het Nederlandse Deltagebied werd dit fenomeen vastgesteld.

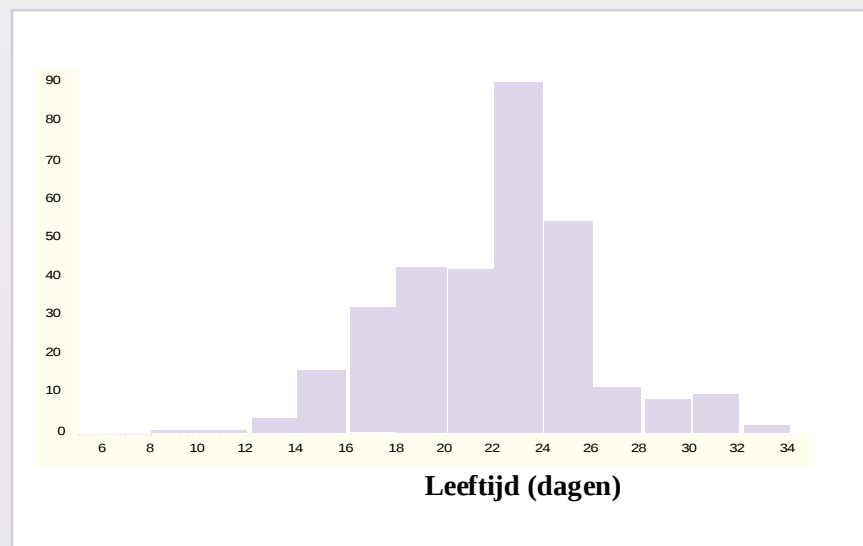
Besluit

Over het algemeen wordt aangenomen dat bij sternes een jongenpro-

ductie van 0,8 jongen per nest volstaat voor een stabiele populatie. Op basis van het gemeten broedsucces in Zeebrugge kunnen we stellen dat deze kolonie een overproductie kent. Doordat er meer jongen grootgebracht worden dan nodig is, fungeert Zeebrugge als een source-kolonie van waaruit jonge individuen zich zullen verspreiden. Waarschijnlijk zal een gedeelte van de jongen uiteindelijk terecht komen in de broedkolonies in het Nederlandse Deltagebied, waar het broedsucces veel geringer is. Dit toont aan dat er in de omgeving van Zeebrugge voldoende voedsel aanwezig is. Toekomstig onderzoek moet deze bevinding verder staven.

Uit onderzoek blijkt dat in Zeebrugge de huidige predatiedruk door bijvoorbeeld grond- of luchtpredatoren gering is, afgezien van enkele deelkolonies. Dit is in tegenstelling tot andere kolonies waar het grootbrengen van jongen soms volledig mislukt door externe factoren. De sterke toename van de broedpopulatie van grote meeuwen kan in de toekomst een hypotheek leggen op het hoge broedsucces dat we vandaag de dag vaststellen.

Blijkbaar heeft het in het verleden

Figuur 2 De frequentiedistributie van de leeftijden van Visdieven gevonden in de braakballen van grote meeuwen in Zeebrugge 1998.

langs de Belgische kust altijd ontbroken aan geschikte broedgebieden, maar was het voedsel vermoedelijk wel aanwezig. Gegevens over de voedselsituatie voor de creatie van geschikt broedhabitat in de Zeebrugse voorhaven is spijtig genoeg niet voorhanden. Maar op vandaag heeft de omgeving van Zeebrugge een enorme potentie voor het aanleggen van broedgebieden voor deze soort.

Jeroen Van Waeyenberge, Eric W.M. Stienen

Met dank aan:

Maatschappij van de Brugse Zeevaartinrichtingen nv. en Flanders Container Terminal nv. voor de toestemming voor het betreden van het haven- en consessiegebied in de voorhaven;
Ringgroep Zeebrugge (Filip De Ruwe, Georges De Putter, Paul Vandenbulcke) voor de hulp bij het ring- en telwerk;
Afdeling Waterwegen Kust van de Vlaamse Gemeenschap en Van Laere nv. voor de structurele ondersteuning bij het veldwerk;
Buitendienst Brugge van Aminal, Afdeling Natuur van de Vlaamse Gemeenschap voor de technische bijstand bij het verloop van het veldwerk;
Jan Seys, Joeri Manhout, Henk Offringa, Mark Hoekstein, Patrick Geers en Raf Baeyens voor de hulp bij het veldwerk en verwerking van de gegevens;
en alle andere vrijwilligers.

Interview met een 'oude rot in het vak'

Frank De Scheemaeker, regionale coördinator van de regio Oostkust zit zelden stil en kan terugblikken op een lange staat van dienst m.b.t. verschillende vogelprojecten van het I.N. Tijd dus om het 't en ander voor te leggen!

Frank, kan je even je geschiedenis als vogelkijker schetsen? Waar en hoe heeft het vogelkijk virus toegeslagen?

"De interesse begon bij de natuurclub van mijn middelbare school; het Sint-Lodewijkscollege te Brugge, waar de biologielaar, Dhr. Boudewijn De Graeve, de woensdagmiddag een tiental geïnteresseerden op sleeptouw nam naar de Brugse excursiegebieden. Alzo kwam ik al gauw in contact met de B.J.N. afdeling Brugge, waar ik in den beginne meest met Geert Lejeune optrok."

Hoe houd je het vol om binnen zoveel projecten coördinerend op te treden?

"Vooreerst woon ik in een unieke 'vogel'strek, met zowel zee, strand, slik, schorre, polder en bossen. Deze biotopen en vooral hun evolutie hebben mij erg geboid en die is in 25 jaar enorm veranderd. Ik heb de volledige mentaliteitswijziging meegeemaakt van een verloederding van de natuur naar een herwaardering van de natuur. De projecten die in daarbij help coördineren, weerspiegelen ook een beetje die negatieve en later positieve aspecten. Wat ik het leukste aan mijn coördinatierol vind, is dat ik de gegevens van de vogelaars van de verschillende deelregio's en Natuurlandafdelingen Knokke - Uitkerke - Brugge- Beernem- Torhout enz....te samen mag brengen en also een veel grotere waarde aan hun gegevens kan geven."

Is er een bepaald project dat je voorkeur wegdraagt en waarom?

"In feite zijn het er twee: het watervogelproject, omdat onze regio rijk is aan verschillende watervogelbiotopen en omdat ik deze vogels mooi vind. Het broedvogelproject omdat de resultaten ervan de rijkdom van de regio weergeven."

Wat zijn, om ook voor de niet Oostkust-inboorlingen de zaken wat te verduidelijken, in grote lijnen de belangrijkste vogelgebieden in je regio?

"Het Zwin en de omliggende Zwinbosjes: zowel voor planten als voor vogels een unieke biotoop, ook een slaapplek voor heel wat vogels zoals Smelleken, Kolgans en Kleine Zilverreiger. De Uitkerkse polder: een uniek weidevogelgebied voor Grutto en Tureluur in het broedseizoen en voor overwinterende ganzen, eenden en stootvogels. De Voor- en Achterhaven van Zeebrugge wegen hun aantrekking op speciale vogels!"

Wat het atlasproject betreft, ging alles naar wens de voorbije twee jaren? Zie je nog problemen voor dit laatste jaar?

"Het eerste jaar had ik het werk een beetje onderschat. Ik dacht dat iedereen vanzelf perfect zou tellen, maar begeleiding, aanmoediging en hulp bleek toch hier en daar nodig. Normaal moet dit jaar de ganse regio geteld zijn en zullen we ook grenshok Koekelare enkele malen bezoeken. Maar ook nu is het weer de leuze: iedereen voortdurend aanmoedigen!"

Kan je je, terugblikkend op 25 jaar vogels kijken in je regio, enkele opmerkelijke gebeurtenissen voor de geest halen?

"Op natuurbeschermingsgebied het klasseren van de Put van Roksem als beschermd gebied in de periode 1977-1982 samen met Pierre Tavernier. Dit was toen echt een revolutionaire overwinning op BLOSO, dat toen op de meeste zandwinningsputten in de streek aasde. In juli 1977 op het zelfde moment Koereiger en Dougalls Stern in het Zwin te Knokke en het onvergetelijke B.J.N. kamp in Torgny, warme zomer 1976 met massa's vlinders, libellen, Visarend, Hop, Rode Wouw... In de maanden juli en augustus reden we gemiddeld 2000 km met de fiets, zowel in eigen regio, als in Schotland, de Camargue als in Zweden enz... 't Kon bijna niet anders of ik zou later fietsen gaan verkopen!"

Hoe schat je de toekomst in? Gunstige dan wel ongunstige evolutie van de vogelstand en soortenrijkdom in je regio?

"De toestand aan de kust lijkt positief te evolueren: de biotopen geraken meer en meer beschermd, weiden worden niet meer gescheurd, boeren sluiten beheersovereenkomsten af, Aminal en Natuurpunt doen aan natuurherinrichting. Sommige broedvogels doen het vrij goed: weidevogels, stootvogels."

Heb je, zoals zovelen, een bepaalde voorkeurssoort waar je met extra veel aandacht naar uitkijkt?

"Het zijn er enkele: Blauwborst en Bruine Kiekendief! Het zijn soorten die er in mijn eerste jaren als ornitholoog bijna niet zaten; 1975, maar de jaren erna fel toegenomen zijn in onze regio en ik alzo de stijgende aantalevoluties kon volgen. Daarbovenop probeerde ik deze beide soorten op één dag als fenologievogel te zien, wat me vele jaren lukte!"

Welke vogelsoort zou je in je regio dit seizoen graag zien opduiken als een eventuele nieuwe soort?

"Voor de broedvogelatlas had ik 99 soorten in het hok van de Achterhaven. Ik zou het leuk vinden mocht daar nog een 100ste aan toegevoegd kunnen worden. Die 100e soort? Baardmannetje en/of Fitis lijken de meest haalbare. Eén of andere exoot (gans) hoeft voor mij niet!"

Websites

Vorig jaar haalden we in de nieuwsbrief al enkele internationale sites aan, nu blijven we in eigen land waar de websites van plaatselijke vogelwerkgroepen als paddestoelen uit de grond blijven schieten, zeker ook na het ontstaan van Natuurpunt. In veel gevallen zijn het erg interessante en regelmatig aangepaste, verzorgde sites waar je met plezier geregeld eens gaat kijken en die zeker een meerwaarde geven aan de regionale projectwerking. De invalshoeken en/of specialiteiten van elke site zijn verschillend en daarom geven we er hier enkele, in willekeurige volgorde, weer:

Natuurpunt afdeling Schelde-Leie

users.skynet.be/wielewaa1

Een schoolvoorbeeld van een regelmatig aangepaste site (dagelijks!) met massa's informatie, voornamelijk omtrent vogels. Indien je vanaop de startpagina richting 'het Ween Water Journal' vertrekt, kom je terecht op een dagelijks overzicht van de belangrijkste waarnemingen uit de streek, talloze links naar allerlei wetenswaardigheden, interessante sites enz.... Bijzonder interessant ook om tijdens de trekperiode in te schatten wat er allemaal aan het doorkomen is! De site is al enige tijd oud en kan ondertussen rekenen op een flink aantal medewerkers. Het belang van de regelmatige updates kan niet genoeg onderstreept worden! Je vindt er verder ook info omtrent reizen, determinatieproblemen enz...

Natuurpunt Noorderkempen

www.noorderkempen.be

Een ook al enige tijd oude site die recent in een nieuw kleedje werd gestopt en nu in feite een 'Natuurportaal in wording' is voor de ganse (Antwerpse) Noorderkempen. Voorlopig is vooral het onderdeel betreffende de vogelstudie echt uitgebreid. Dé blikvanger is hier ongetwijfeld de online-databank waar geregistreerde waarnemers zelf hun waarnemingen kunnen invoeren en tegelijkertijd ook allerlei grafiekjes en overzichten te voorschijn kunnen toveren op basis van hun eigen selecties. De databank staat nog niet zo heel lang online, maar het spreekt voor zich dat de resultaten ervan naar de toekomst toe alleen maar beter kunnen worden. Je kan er de streekfenologie opvragen, het aantalsverloop van te selecteren soorten over een heel jaar, enz... Bijzonder nuttig om een duidelijk beeld te krijgen van de vogeltrek doorheen de streek. Voorlopig iets minder waarnemers dan bij de vorige site, maar het aantal groeit!

Natuurstudiegroep Dijleland

members.tripod.lycos.nl/Wielewaa1_Leuven/

Een erg verzorgde, uitgebreide site met aandacht voor allerlei diergroepen. Er is duidelijk een erg goede regionale werking en doorstroom naar de site, met overzichtelijke periodeverslagen, inventarisatie-verslagen, korte meldingen, de mogelijkheid tot het intekenen op een digitale nieuwsbrief enz... Ook een bijzonder mooie vormgeving!

Vogelwerkgroep Zuid-West-Vlaanderen

www.zwvkoepel.be/vwg/

Alweer een vrij recente site met heel geregelde aanpassingen, seizoensoverzichten, een uitgebreide links-pagina en dit alles volledig gewijd aan vogels. De meesten kennen deze site misschien van vorig najaar toen hier de alom beruchte, maar zeker ook gebruikte (!) trekvoorspellingen te vinden waren! Zowat alle trektellers in Vlaanderen kregen er vroeg of laat wel mee te maken, een bijzonder plezierig initiatief!

Je vindt hier verder ook uitgebreide samenvattingen van de regionale inzet in verschillende projecten waaronder de watervogeltellingen en het atlasproject. Aan andere samenvattingen wordt nog volop gewerkt, maar het is duidelijk dat ook deze site heel wat in z'n mars heeft en met veel enthousiasme wordt onderhouden.

Vogelwerkgroep Durmevallei

www.geocities.com/durmevallei/index0.html

Alweer een mooi voorbeeld van een regelmatig aangepaste en erg uitgebreide site waar tal van wetenswaardigheden te rapen vallen! Bekend ook nadat er vorig jaar mooie foto's van het geslaagde broedgeval van de Ooievaar in Daknam op verschenen. Ook dit jaar zijn ze daar weer aanwezig, dus binnenkort maar weer eens kijken of het weer gelukt is! Misschien in de toekomst een heuse webcam?

En er zijn er nog veel meer, maar plaatsgebrek dwingt ons de bespreking ervan nog wat uit te stellen tot de volgende nieuwsbrief, maar ze komen zeker aan bod! Je vindt overigens alle links naar de regionale Vogelwerkgroepen ook op de links-pagina van het atlasproject.

Glenn Vermeersch

Broedvogelmonitoring in de duingebieden aan de Westkust

In 1997 en 1998 werd tussen Bray-Dunes (Fr.) en Lombardsijde een broedvogelinventarisatie van 1465 hectaren duingebieden gedaan. In 2001 werden enkele grote gebieden opnieuw geïnventariseerd in het kader van de beheersmonitoring van de duinreservaten aan de Westkust.

Het gaat om de Westhoek (340 ha) te De Panne, de Houtsaegerduinen (82 ha) te De Panne, Ter Yde (92 ha) te Oostduinkerke.

De inventarisatie gebeurde aan de hand van een uitgebreide territoriumkartering. Tussen half-april en begin juli werd in elk (deel)gebied een traject, dat het gehele gebied beslaat, een tiental keren afgelopen. Hierbij werden alle aanwezige vogels (zangposten of aanwezigheden) op veldkaarten ingetekend. De gegevens worden dan per soort digitaal verwerkt. Hieruit kunnen dan zowel het aantal territoria als het habitatgebruik van de verschillende soorten gedistilleerd worden.

Broedvogelmonitoring door middel van territoriumkartering verstrekt interessante informatie over evoluties in broedvogelbestanden, zeker als men hiervoor een degelijke tijdsreeks

	Ter Yde	Houtsaegerduinen	Westhoek
Graspieper			
1997-1998	2	0	12
2001	2	0	15
Roodborsttapuit			
1997-1998	6	1	4
2001	3	0	4
Nachtegaal			
1997-1998	10	12	68
2001	4	10-15	64

Vergelijking broedvogelaantallen van enkele soorten in de periodes 1997/1998 en 2001

kan opbouwen. Bovendien kunnen de evoluties binnen de avifauna tengevolge van het in deze duingebieden gevoerde beheer geëvalueerd worden. Het gaat voornamelijk over de invoer van begrazing, het weggakken van struweel en het beperken van de recreatiedruk in bepaalde gebieden.

Geert Spanoghe

Inventariseerder aan het werk ...

Colofon

Vogelnieuws is de ornithologische nieuwsbrief van het Instituut voor Natuurbehoud. Vogelnieuws wil alle vrijwillige medewerkers en geïnteresseerden informeren over de hier lopende ornithologische projecten.

Verantwoordelijke uitgever :

prof. dr. Eckhart Kuijken, algemeen directeur,
Instituut voor Natuurbehoud, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel

Redactie :

Glenn Vermeersch, Anny Anselin en Koen Devos

Werkten mee aan dit nummer :

Anny Anselin, Koen Devos, Glenn Vermeersch, Frank De Scheemaeker, Geert Spanoghe, Jan-Willem Vergeer, Jeroen Van Waeyenberge, Eric Stienen

Foto's :

Yves Adams (cover, blz. 4, 8, 20, 22, 23), Geert Spanoghe (blz. 12 links, 23 bovenaan), Ludo Goossens (blz. 10), Koen Verbanck (blz. 12 rechts), Ivan Steenkiste (blz. 15), Jeroen Van Waeyenberge (blz. 2)

Vormgeving :

Helen Blow, Nadia De Braekeler

Druk :

Drukkerij van de Vlaamse Gemeenschap, departement LIN

Papier :

Greentop 120 gram

Algemene informatie :

Instituut voor Natuurbehoud
Kliniekstraat 25
1070 Brussel
tel : 02-558 18 11
fax : 02-558 18 05
info@instnat.be
www.instnat.be/broedvogels/

